

Nr 129.

Ankom till riksdagens kansli den 26 maj 1936 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglementen för nyreglerade verk jämte i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

I en den 6 mars 1936 dagtecknad proposition, nr 174, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels förklara, att de bestämmelser, som innefattas i följande författningsrum, nämligen

4 § och 16 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 1925 nr 270) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen,

4 § och 17 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk,

4 § och 14 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 9 juni 1922 (nr 379) för befattningshavare vid lots- och fyrstaten,

4 § och 13 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 21 maj 1926 (nr 177) för förste provinsialläkare och provinsialläkare, samt

4 § och 17 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 15 juni 1934 (nr 303) för tjänstemän vid domänverket

skola från och med den 1 juli 1936 upphöra att gälla;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i nämnda avlöningsreglementen vidtaga de ändringar, som härav föranledas.

I 4 § avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 1925 nr 270) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen (i det följande benämnt »allmänna civilförvaltningens avlöningsreglemente»), stadgas följande:

»Kvinnlig innehavare av ordinarie befattning vare, därest hon har vårdnad om barn under 15 år, skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som vederbörande myndighet eller, där denna saknar behörighet att meddela tjänstledigheten, Kungl. Maj:t med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande finner nödigt meddela.»

Motsvarande föreskrift återfinnes såsom 4 § i ett vart av avlöningsreglementena den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, den 9 juni 1922 (nr 379) för befattningshavare vid lots- och fyrstaten, den 21 maj 1926 (nr 177) för förste provinsialläkare och provinsialläkare samt den 15 juni 1934 (nr 303) för tjänstemän vid domänverket.

I 16 § 1 mom. allmänna civilförvaltningens avlöningsreglemente stadgas att tjänsteman, därest han av behörigen styrkt sjukdom — såvitt fråga icke är om sjukdom till följd av olycksfall i tjänsten — hindras att tjänstgöra, äger åtnjuta oavkortad lön jämte, i förekommande fall, kallortstillägg under högst så lång tid av ett och samma kalenderår, att ledigheten för sjukdom tillika med semester eller därmed jämförlig ledighet icke överstiger 45 dagar. För tid därutöver skall tjänstemannen, så framt ej Kungl. Maj:t för särskilt fall finner skäl annorlunda medgiva, av lönen avstå ett visst för dag beräknat belopp (s. k. *A-avdrag*).

Vad sålunda stadgats äger enligt sista stycket av samma moment icke tillämpning å sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd.

Motsvarande föreskrifter återfinnas under 17 § 1 mom. i kommunikationsverkens och domänverkets avlöningsreglementen, under 14 § 1 mom. i lots- och fyrstatens avlöningsreglemente samt under 13 § 1 mom. i avlöningsreglementet för förste provinsialläkare och provinsialläkare.

Såsom av det nyss anförda framgår, äga de i avlöningsreglementena meddelade bestämmelserna beträffande avlöning vid sjukdom icke tillämpning å sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd. För sådan sjukdom hava — med undantag dock för förste provinsialläkare och provinsialläkare — särskilda föreskrifter av Kungl. Maj:t meddelats i tilläggsbestämmelser till vederbörande avlöningsreglementen, därvid stadgats, att kvinnlig befattningshavare skall vid ledighet på grund av behörigen styrkt sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, i löneavseende avstå ett visst, likaledes för dag beräknat belopp (s. k. *B-avdrag*).

I tilläggsbestämmelserna till ifrågavarande avlöningsreglementen äro jämväl särskilda föreskrifter meddelade i fråga om avlöning åt kvinnlig befattningshavare under ledighet för havandeskap. I sådant hänseende gäller, att befattningshavaren under en tid av högst tre månader skall vid ledigheten avstå ett visst för dag beräknat belopp (s. k. *C-avdrag*). I den mån ledigheten överstiger tre månader, är befattningshavaren skyldig avstå samtliga löneförmåner (s. k. *D-avdrag*).

I fråga om storleken av de olika förberörda tjänstledighetsavdragen gäller, att avdragen utgå efter en progressiv skala med belopp, vilka beträffande *A-avdraget* utgöra lägst 14 % (1:a löneklassen) och högst 33 % (33:e löneklassen) av lönen å *A-ort*, exklusive dyrtidstillägg. *B-avdraget* utgör efter samma beräkningsgrunder lägst 36 % och högst 49 % av lönen och *C-avdraget* lägst 58 % och högst 65 % av lönen. *D-avdraget* utgör slutligen, såsom redan angivits, hela lönen jämte förekommande personligt lönetillägg, personlig lönefyllnad och kallortstillägg.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 november 1935 har *befolkningskommissionen* föreslagit, att nyssnämnda undantagsbestämmelser i avlöningsreglementena skulle upphävas. Tillika har kommissionen framlagt förslag angående bättre avlöningsförmåner åt kvinnlig befattningshavare under ledighet för havandeskap.

Borttagande av bestämmelserna om tvångsvis meddelad tjänstledighet. Vad först angår frågan om skyldighet för kvinnlig befattningshavare, vilken har vårdnad om minderårigt barn, att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som vederbörande myndighet kan finna nödigt meddela, har *befolkningskommissionen* meddelat, att kommissionen avlåtit skrivelser till generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, pensionsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, generaltullstyrelsen och riksräkenskapsverket med förfrågan *dels* om och i vad mån restriktiva åtgärder beträffande kvinnliga befattningshavare med vårdnad om barn vidtagits inom respektive verks förvaltningsområden med stöd av 4 § i vederbörande avlöningsreglemente, *dels* huruvida vederbörande verks styrelse ansåge paragrafens bibehållande vara motiverat av något statens intresse.

Myndigheternas svar samt befolkningskommissionens uttalande ävensom av Kungl. Maj:t infordrade utlåtanden finnas återgivna å sid. 4—9 av statsrådsprotokollet.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Då förslag om införande i allmänna civilförvaltningens avlöningsreglemente av nu ifrågavarande föreskrift framlades i statsverkspropositionen till 1925 års riksdag, framhöll föredragande departementschefen, statsrådet Thorsson, bland annat, att det nya stadgandet icke finge anses giva vederbörande befattningshavare någon rätt att erhålla tjänstledighet, därest den i stadgandet givna förutsättningen vore för handen, utan att detsamma borde handhavas uteslutande med hänsyn till och i sträng överensstämmelse med vad statens egna intressen krävde. Stadgandets avfattning synes ej heller lämna rum för annan tolkning. Härav följer, att bestämmelsen icke bör kunna åberopas såsom stöd för beviljande av tjänstledighet åt kvinnlig befattningshavare, som har vårdnad om minderårigt barn, då dylik ledighet icke anses vara påkallad med hänsyn till tjänstens behöriga upprätthållande. För beviljandet av ledighet enbart i befattningshavarens intresse saknar stadgandet enligt min uppfattning all betydelse. Å andra sidan är det uppenbart, att föreskriften ifråga kan anses utgöra ett särskilt stöd vid beviljande av sökt ledighet i fall, då den i stadgandet berörda förutsättningen är för handen, därest nämligen ledigheten befinnes påkallad icke blott i befattningshavarens enskilda intresse utan även ur tjänstesynpunkt. Tillräckliga skäl att av denna anledning bibehålla bestämmelsen synas emellertid icke förefinnas. Det torde nämligen utan vidare vara klart att, även om föreskriften upphäves, begärd ledighet alltjämt kan och bör beviljas i de fall, då tjänstens krav gör sådan ledighet önskvärd. Härvid kan, såsom befolkningskommissionen framhållit, även partiell ledighet beredas vederbörande befattningshavare. Stadgandets upphävande bör alltså icke, såvitt jag kan finna, medföra någon minskning i myndigheternas befogenhet att medgiva ledighet åt kvinnlig befattningshavare, som för fullgörande av vårdnadsplikten finner sig vara i behov därav, eller i vederbörande befattningshavares möjlighet att erhålla avkortning i

tjänstgöringstiden. Lika med befolkningskommissionen utgår jag i stället från, att myndigheterna, därest ifrågavarande bestämmelse borttages, icke skola intaga en annan och strängare hållning än hittills vid prövning av sådana ansökningar från kvinnliga befattningshavare, som avse ledighet för fullgörande av vårdnadsplikt gentemot minderårigt barn.

Huruvida särskilda föreskrifter böra meddelas för reglerande av tjänsteförhållandena för kvinnlig befattningshavare vid ledighet för vårdnad av minderårigt barn, är en annan fråga, som i vissa yttranden berörts. Några närmare bestämmelser härutinnan finnas icke för närvarande. För min del anser jag detta spörsmål böra upptagas till bedömande vid den översyn av gällande avlöningsbestämmelser, som inom kort torde böra igångsättas. Att i avbidan härpå uppskjuta prövningen av frågan om bibehållande eller upphävande av bestämmelserna i 4 § av avlöningsreglementena synes dock icke erforderligt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts torde befolkningskommissionens förslag i nu förevarande del böra bedömas utslutande ur den synpunkten, huruvida bibehållandet av skyldighet för kvinnlig befattningshavare med vårdnadsplikt att ställa sig till efterrättelse mot hennes vilja meddelade föreskrifter i fråga om tjänstledighet kan anses påkallat med hänsyn till statens intresse av att befattningarnas behöriga upprätthållande icke åsidosättes. Den erfarenhet, som hittills vunnits, tyder icke på att detta skulle vara fallet. Möjligt är visserligen att, såsom statskontoret antytt, stadgandet ifråga indirekt haft betydelse såtillvida, att vetskapen om verksam myndighetens rätt att meddela särskilda föreskrifter angående tjänstgöringens omfattning underlättat en uppgörelse i samförstånd mellan verket och befattningshavaren. Även om så skulle vara förhållandet, bör dock härav ej utan vidare följa, att stadgandet bör bibehållas. Enligt min mening bör nämligen ifrågavarande spörsmål icke av staten ensidigt betraktas ur tjänstenyttans synpunkt, utan hänsyn måste också tagas till nuvarande befolkningspolitiska och familjesociala strävanden. Ehuru stadgandets betydelse i dessa hänseenden ej torde böra överskattas, synes det dock stå i god överensstämmelse med nämnda strävanden, att staten såsom arbetsgivare icke undandrager sig att bära sin del av de olägenheter, som möjligen ur arbetssynpunkt kunna följa av att kvinnlig arbetskraft har vårdnad om minderårigt barn.

Jag anser mig alltså böra tillstyrka, att förevarande mot de kvinnliga befattningshavarna riktade undantagsstadgande nu utgår ur ifrågavarande avlöningsreglementen.

Avlöning under sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd. Beträffande förslaget om upphävande av den i förevarande avlöningsreglementen intagna undantagsbestämmelsen beträffande sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, erinras, att 1928 års lönekommitté i sitt betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente (statens offentliga utredningar 1930: 17) förklarar sig anse, att tjänstledighet för sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, borde i avdragshänseende likställas med annan sjukledighet och icke som nu föranleda stränga avdrag. Det synes nämligen lönekommittén knappast befogat eller ens logiskt försvarbart att göra tjänstledighetsavdraget beroende av sjukdomens art i ett fall men icke taga någon hänsyn därtill i andra. Enligt kommitténs förslag skulle tjänsteman sålunda vid tjänstledighet på grund av behörigen styrkt sjukdom vidkännas samma avdrag (A-avdrag) å lönen, oavsett ledighetens längd eller sjukdomens orsak.

Befolkningsskommissionen har framhållit, att det av lönekommittén framställda förslaget att i avdragshänseende likställa tjänstledighet för sjukdom, som står i samband med havandeskap, med annan sjukledighet i samtliga över kommittébetänkandet avgivna yttranden lämnats utan erinran.

Kommissionen anför därefter följande.

Även vissa praktiska synpunkter förtjäna i detta sammanhang beaktande. Erfarenheten ger vid handen, att svårigheter i vissa fall föreligga att med bestämdhet avgöra, huruvida samband råder mellan havandeskap och viss där- under inträffande sjukdom. Såsom exempel härå må anföras ett inom ett centralt ämbetsverk inträffat fall, då revisionen hos ämbetsverket framställt anmärkning mot att sjukavlöning tillerkänts en kvinnlig befattningshavare under ledighet för sjukdom, som syntes äga samband med havandeskap. Med anledning av anmärkningen införskaffades nya intyg från vederbörande läkare, i vilka intyg förklarades, att sjukdomen (muskelsvulst å livmodern) ej vore förorsakad av grossessen utan vore att uppfatta som en självständig sjukdom, som endast till tiden sammanföll med grossessen. Även medicinalstyrelsens utlåtande i saken inhämtades. Sedan medicinalstyrelsen fått mottaga ytterligare upplysningar dels från vederbörande läkare, dels ock av den ifrågavarande kvinnliga befattningshavaren samt en medlem av styrelsens vetenskapliga råd, meddelade styrelsen, att det enligt dess mening icke kunde med bestämdhet förklaras, att sjukdomstillståndet icke stått i samband med havandeskapet. Efter denna upplysning fastställde verksstyrelsen revisionens anmärkning, men kammarrätten har i anledning av över detta beslut anförda besvär genom utslag den 21 augusti 1935 ogillat revisionens i målet förda talan, enär däri icke visats, att den sjukdom, som föranlett tjänstledigheten, stått i samband med havandeskapet.

Det anförda exemplet torde tydligt ådagalägga vanskligheten i vissa fall att verkställa den gränsdragning mellan olika slag av sjukdom, som ifrågavarande stadgande i avlöningsbestämmelserna förutsätter.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit har kommissionen ansett betänkligheter knappast böra möta mot ett upphävande av nu ifrågavarande undantagsbestämmelse.

Kommissionens förslag i denna del har tillstyrkts av *samtliga de i ärendet hörda myndigheterna*. Emellertid har *statskontoret* ifrågasatt, att förslagets genomförande borde anstå i avbidan på blivande översyn av avlöningsbestämmelserna för nyreglerade befattningar.

Medicinalstyrelsen har vitsordat, att gränsdragningen mellan sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, och annan sjukdom kan vara synnerligen vanskligen.

Departementschefen har tillstyrkt befolkningsskommissionens förslag, vilket enligt departementschefens uppfattning borde genomföras utan avvaktan på en avlöningsrevision.

Avlöning under ledighet för havandeskap. Vidkommande förslaget om bättre avlöningsförmåner åt kvinnlig befattningshavare under ledighet för havandeskap har *befolkningsskommissionen* till en början framhållit, att vissa förslag till ändring av nu gällande bestämmelser tidigare framförts. Kommissionen har vidare anført följande.

Befolkningsskommissionen finner sig böra upptaga det av 1928 års löne-kommitté framlagda förslaget att lindra tjänstledighetsvillkoren vid ledighet för havandeskap och barnsbörd. Hittillsvarande regler torde grunda sig på betraktelsesättet av havandeskap såsom en »enskild angelägenhet», medan ledighetsbehov av ifrågavarande anledning synes vid bestämmande av löne-avdragets storlek snarare böra jämföras om icke med sjukdom så i allt fall med ledighet för hälsans vårdande eller för enskild angelägenhet av särskilt ömmande beskaffenhet, i vilka fall s. k. B-avdrag nu tillämpas.

En redogörelse för de utlåtanden, som avgivits över kommissionens förslag, återfinnes å sid. 12—14 av statsrådsprotokollet.

Departementschefen anför följande.

I likhet med statskontoret och medicinalstyrelsen samt jämväl allmänna civilförvaltningens lönenämnd anser jag goda skäl tala för, att löneavdraget vid ledighet för havandeskap begränsas till A-avdrag, d. v. s. samma avdrag, som tillämpas vid sjukdom. Några betänkligheter ur kostnadssynpunkt lära, såsom statskontoret antytt, icke behöva möta mot en dylik ökning av löneförmånen vid ledighet av ifrågavarande anledning. Å andra sidan skulle helt säkert vid genomförandet av detta förslag, som av befolkningspolitiska skäl torde vara värt beaktande, även vinnas icke obetydliga administrativa fördelar. Däremot synes mig vad medicinalstyrelsen förordat i fråga om viss utsträckning av den tid, under vilken lön må åtnjutas vid ledighet för havandeskap, icke böra i detta sammanhang upptagas till prövning; sistnämnda fråga synes lämpligen böra bedömas i samband med förestående revision av avlöningsförfattningarna.

I enlighet härmed tillstyrker jag, att tjänstledighetsavdrag vid ledighet för havandeskap under en tid av högst tre månader må utgå med de belopp, som i avlöningsreglementena angivits skola avdragas vid tjänstledighet för sjukdom (A-avdrag). De ändringar i gällande tilläggsbestämmelser till vederbörande avlöningsreglementen, som härav påkallas, synas emellertid icke böra vidtagas, innan riksdagens beslut angående kvinnlig befattningshavares avlöningsförmåner vid tjänstledighet för sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, föreligger. I samband med att jag då ånyo torde få anmäla ifrågavarande spörsmål lärer jag även få upptaga till behandling *dels* de ytterligare ändringar i nämnda tilläggsbestämmelser, till vilka riksdagens beslut må föranleda, *dels ock* de ändringar, som i här förevarande hänseenden böra — såsom en konsekvens av vad nu förordats beträffande ordinarie befattningshavare — vidtagas i gällande avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie personal vid nyreglerade verk.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag har utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *A. Hansson* i Rubbestad *m. fl.* väckt motion, nr 675, vari, såvitt nu är i fråga, hemställts, att Kungl. Maj:ts proposition nr 174 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Motionärerna hava bland annat erinrat därom, att Kungl. Maj:t den 18 juli 1935 beslutat igångsätta en utredning rörande gifta kvinnors förvärvsarbete i syfte bl. a. att undersöka möjligheten och lämpligheten av vissa förändringar i anställningsförhållandena för gifta kvinnliga befattningshavare i statstjänst eller annan allmän tjänst. Under sådant förhållande syntes det motionärerna icke lämpligt att nu — innan denna utredning hunnit slutföras — upptaga den i propositionen framförda frågan till avgörande.

De skäl, som anförts till stöd för de av Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna i förevarande avlöningsreglementen, synas utskottet övertygande. Utskottet delar jämväl departementschefens uppfattning, att ifrågasatta ändringar böra vidtagas utan samband med den numera igångsatta avlöningsrevisionen. Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag av motionen II: 675, i här förevarande del,

a) förklara, att de bestämmelser, som innefattas i följande författningsrum, nämligen

4 § och 16 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 1925 nr 270) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen,

4 § och 17 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk,

4 § och 14 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 9 juni 1922 (nr 379) för befattningshavare vid lots- och fyrstaten,

4 § och 13 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 21 maj 1926 (nr 177) för förste provinsialläkare och provinsialläkare, samt

4 § och 17 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 15 juni 1934 (nr 303) för tjänstemän vid domänverket skola från och med den 1 juli 1936 upphöra att gälla;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i nämnda avlöningsreglementen vidtaga de ändringar, som härav föranledas.

Stockholm den 26 maj 1936.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Carlsson* i Gävle, *Johansson* i Fredrikslund, *Bergqvist*, *Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompermåla, *Asplund*, *Bergström*, *Nilsson* i Fredriksfält, *Sandén*, *Tham*, *Magnusson* och *Bäcklund*, samt

från andra kammaren: herrar *Andersson* i Råstock, *Jansson*, *Strindlund*, *Holmgren*, *Andersson* i Höör, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Norling*, *Olofsson* i Digernäs, *Aronson*, *Olsson* i Staxäng och *Persson* i Tidaholm.

Reservation

av herrar *Nilsson* i Fredriksfält, *Tham*, *Strindlund*, *Svensson* i Grönvik och *Olsson* i Staxäng, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Av statsrådsprotokollet framgår, att såväl kommunikationsverkens och allmänna civilförvaltningens lönenämnder som statskontoret ansett, att de föreslagna ändringarna i förevarande avlöningsreglementen utan olägenhet kunde anstå för att upptagas i samband med den vid utlåtandenas avgivande bebådade och numera igångsatta allmänna avlöningsrevisionen. Med hänsyn härtill och i anslutning till de synpunkter, som i den i ämnet väckta motionen anförts i fråga om pågående utredning rörande gifta kvinnors i stats-tjänst förvärvsarbete, anser sig utskottet böra avstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet får alltså hemställa,

att riksdagen må med bifall till motionen II: 675, i här förevarande del, avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.»